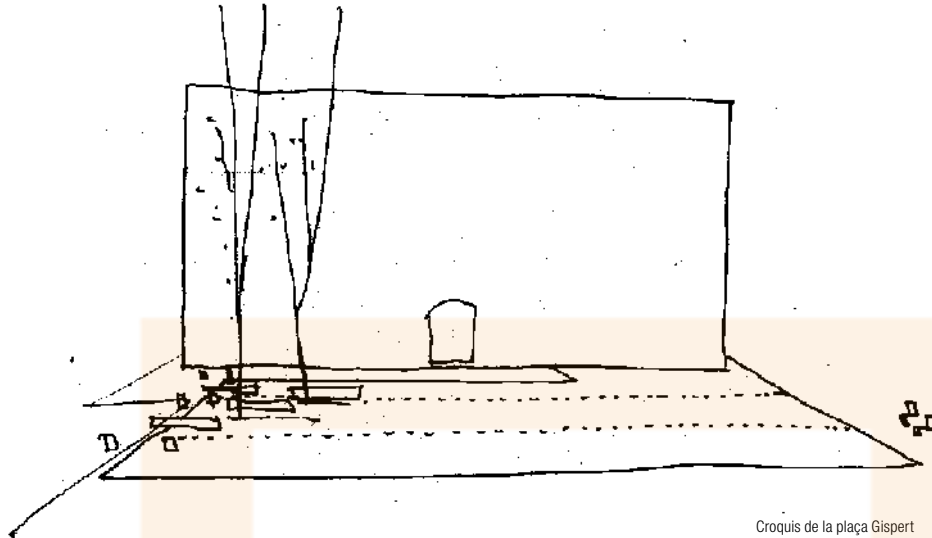

**LA TRANSFORMACIÓ
DE L'ESPai PÚBLIC**

01

Croquis de la plaça Gispert

LA TRANSFORMACIÓ DE L'ESPAI PÚBLIC DE LA CIUTAT

David Closos Núñez. Arquitecte. Cap del Servei de Projectes Urbans de l'Ajuntament de Manresa.

La ciutat de Manresa, des de fa uns quants anys, viu un procés intens de creixement i de transformació urbana. Aquest procés de transformació intensa i accelerada, que el podríem qualificar d'inèdit en la història contemporània de la ciutat, està permetent engegar una política de transformació profunda de l'espai públic de Manresa.

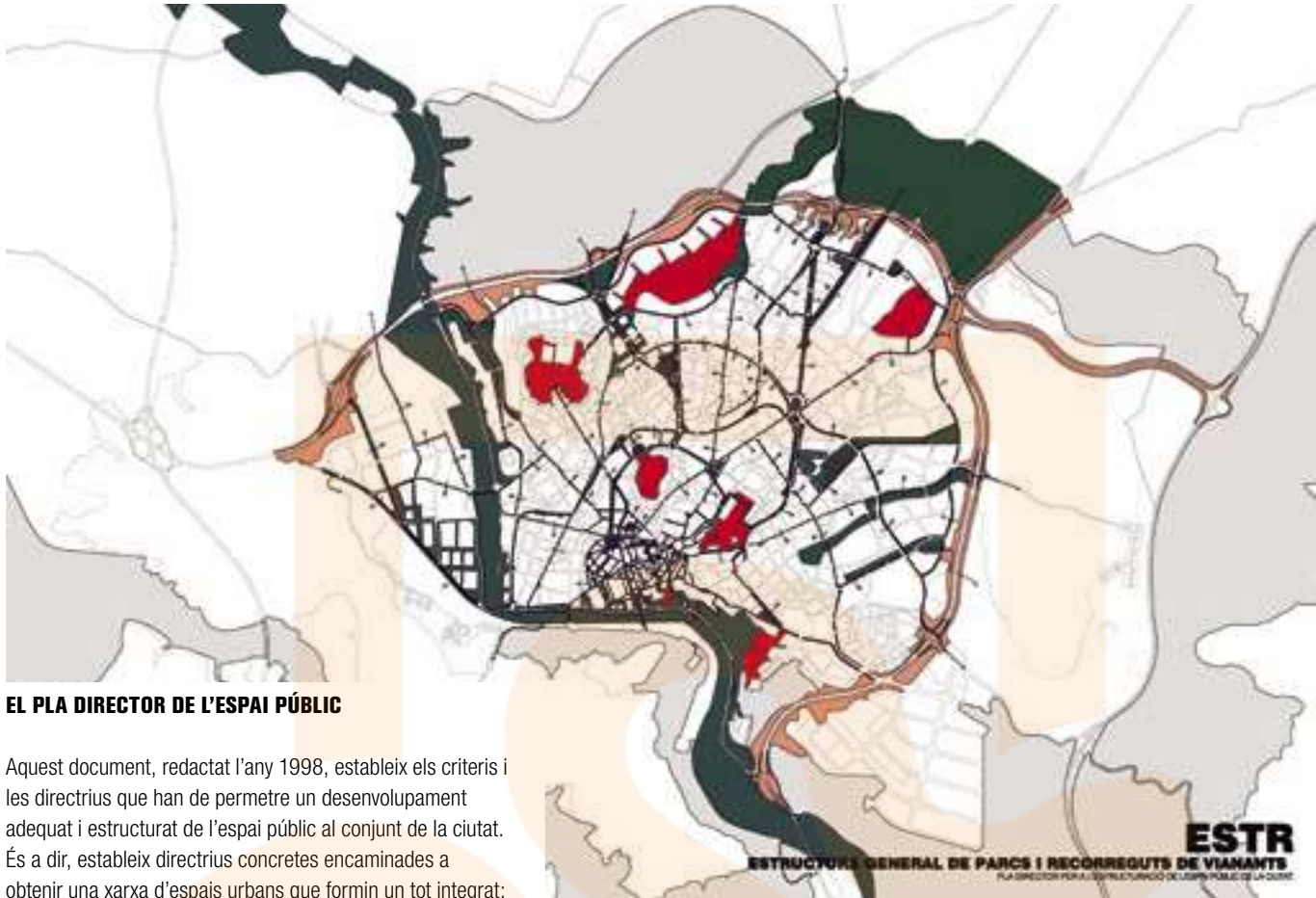
Quantificant-ho, en el període que va del 1997 al 2008 la ciutat haurà multiplicat gairebé per tres l'estructura principal de passeigs, recorreguts per a vianants i parcs. Amb la urbanització de sectors de creixement previstos al Pla General i amb els processos iniciats de transformació de la ciutat existent, la xarxa principal de l'espai públic que ha de relligar el conjunt de la ciutat passarà de les 31 hectàrees de l'any 1997 a les 86 que hi haurà el 2008.

Aquesta transformació de l'espai públic és fruit d'un procés de planificació i de definició d'estratègies els primers passos del qual s'iniciaren ara fa uns deu anys. Aquest procés de planificació de l'espai públic es traduí en l'elaboració, l'any 1998, del *Pla Director per a l'Estructuració de l'Espai Públic de Manresa*.

El procés iniciat de desenvolupament i transformació de l'espai públic, en el qual cada actuació ha de sumar en una estratègia global, pretén assolir els objectius següents:

- 01.** Obtenir una estructura d'espais públics que relligui el conjunt de la ciutat i que, al mateix temps, relligui la ciutat amb el seu entorn territorial. Aquesta estructura ha de permetre un desenvolupament adequat i eficaç de la mobilitat a la ciutat que potencii els desplaçaments a peu, que permeti el desenvolupament del transport públic, que assigni un paper als carrils-bicicleta i que racionalitzi la circulació rodada.
- 02.** Mantenir i potenciar l'espai públic com a espai d'interrelació social entenenent que és un element més que ha d'ajudar a assegurar la cohesió social.
- 03.** Crear o reforçar singularitats urbanes que permetin incrementar la identificació dels ciutadans amb la ciutat.

Els tres aspectes que permeten visualitzar més clarament el marc general del procés iniciat de transformació de l'espai públic de la ciutat, i que tot seguit pretenc detallar, són el Pla Director de l'Espai Públic, els criteris adoptats en la transformació de l'espai del centre històric i la concepció de l'espai públic entès també com a espai d'identificació urbana.

EL PLA DIRECTOR DE L'ESPAI PÚBLIC

Aquest document, redactat l'any 1998, estableix els criteris i les directrius que han de permetre un desenvolupament adequat i estructurat de l'espai públic al conjunt de la ciutat. És a dir, estableix directrius concretes encaminades a obtenir una xarxa d'espais urbans que formin un tot integrat: una xarxa bàsica per al trànsit rodat adequadament dimensionada i estructurada –que permeti en el futur, així mateix, la implantació de polítiques de transport públic més ambicioses–, una xarxa principal de passeigs i espais per a vianants –amb unes dimensions i condicions de claredat i comoditat adequades que relacionin els diferents parcs, equipaments i espais oberts–, l'extensió d'una xarxa raonable de carrils per a bicicletes i un sistema de parcs principals de la ciutat.

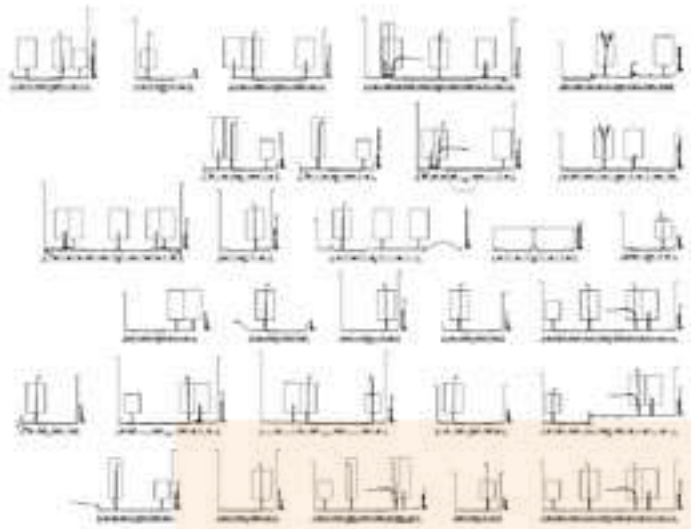
Un dels objectius més destacats del Pla de l'Espai Públic és establir condicions que comportin la potenciació dels desplaçaments a peu –i, en bicicleta, allà on sigui possible– per la ciutat. Per tant, es pretén fixar condicions que comportin la racionalització i reducció de la mobilitat en cotxe i assegurar aquelles condicions que promoguin eficaçment la mobilitat a peu per tota la ciutat. El Pla fixa les determinacions necessàries per garantir la continuïtat de la xarxa d'espais per als vianants, el seu dimensionament adequat, la claredat de la xarxa que formen i la seva qualitat espacial.

En concret, el Pla de l'Espai Públic, en relació amb la xarxa de parcs i d'espais per a vianants, fixa criteris i determinacions per garantir els objectius següents: obtenir una **estructura** general que relligui el conjunt de la ciutat, assegurar la **continuïtat** entre els diferents elements de l'estructura i assegurar el **dimensionament** adequat de cadascun d'aquests elements.

L'estructura principal de l'espai públic definida al Pla, a banda de la definició i dimensionament de la xarxa viària rodada bàsica de la ciutat, consta d'una xarxa de passeigs i recorreguts arbrats, d'una xarxa de carrils per a bicicletes, d'una estructura de parcs sistematitzats segons el seu paper urbà i d'una proposta d'actuació sobre el paisatge dels grans elements viaris (les rondes de la ciutat).

Pel que fa a la xarxa de passeigs i recorreguts arbrats, es pretén assegurar l'assoliment d'una xarxa d'espais per als vianants que s'estengui, de forma al màxim d'homogènia, pel conjunt de la ciutat i relacioni els diferents barris, parcs i equipaments i també el teixit edificat amb l'entorn territorial de la ciutat.

Pla Director de l'Espai Públic

A sobre, seccions transversals tipus de carrers (Pla Director de l'Espai Públic). A sota, imatge virtual de la passera sobre la via de Sant Ignasi.

El Pla de l'Espai Públic determina de forma sistemàtica les seccions transversals tipus de cadascun dels elements viaris que conformen l'estructura principal de passeigs i recorreguts per a vianants. Per tant, per a cada cas, es fixa la dimensió que ha de tenir la calçada per als vehicles, la dimensió i posició dels carrils-bicicleta, la dimensió dels passeigs o voreres, la tipologia de l'arbrat que acompanya els espais de vianants i els criteris d'ordenació de cadascun d'aquests elements. En concret, en els casos d'avingudes amples, es fixa una distribució del carrer per franges en cadascuna de les quals es desenvolupa una funció específica: la franja de pas dels vianants, la franja destinada a l'arbrat i a tot el mobiliari urbà que, a banda de poder esdevenir un espai de repòs, actua de coixí separador respecte de la franja següent, la del carril-bicicleta i, finalment, la franja destinada a la circulació motoritzada. L'avinguda de la Universitat, actualment en execució, és un exemple paradigmàtic d'aquests criteris establerts en el Pla de l'Espai Públic. Aquestes determinacions pretenen assegurar la **claredat** de les regles d'ordenació dels carrers i avingudes de manera que la seva lògica sigui entenedora, tenen per objectiu assegurar la **comoditat** dels vianants mitjançant el dimensionament adequat de l'espai i, també, assegurar la **flexibilitat** de la solució adoptada perquè l'espai públic pugui absorbir nous elements dins les regles que s'estableixen.

En relació amb la xarxa principal d'espais per a vianants, el Pla ja avançava la necessitat que el conjunt de l'espai públic del Nucli Antic de la ciutat esdevingués, tot ell, un àmbit destinat als vianants. I, en relació amb això, apuntava la necessitat de millorar la relació del centre històric amb els elements del seu entorn, com és el cas de l'estació de ferrocarril de Renfe. En aquest cas, es proposava l'execució d'una estació-pont que, arrencant de la plaça de la Reforma, arribés fins a l'altre costat del riu Cardener. Aquesta idea, amb posterioritat al Pla, es completà amb la proposta de prolongació soterrada dels Ferrocarrils de la Generalitat fins a la plaça de la Reforma per definir un punt d'intercanvi modal de transport de viatgers.

Pel que fa al sistema de parcs definits al Pla de l'Espai Públic, cal dir que aquests són sistematitzats en funció del paper urbà que cadascun d'ells es pretén que jugui dins el teixit de la ciutat. En concret, el Pla classifica els parcs en les categories següents: parcs corredor, parcs enclavament, parc central del sistema urbà i paisatge viari.

Els que són definits com a parcs corredor són aquells que, a banda de la seva funció primera d'espai de lleure, permeten articular i interrelacionar diferents parts de la ciutat i, al mateix temps, definir uns corredors verds d'accés als espais lliures que envolten la ciutat. D'entre els definits en aquesta categoria, cal fer esment del parc corredor per excel·lència, el parc del Cardener, i també del sistema de parcs del sector est de la ciutat. Aquests darrers estan plantejats com a falques verdes de connexió amb el regadiu de Viladordis.

En contraposició a aquests, el Pla de l'Espai Públic defineix la categoria dels parcs enclavament. Són els situats en posicions orogràfiques singulars –la majoria en punts elevats, com el parc de Puigterrà o els futurs parcs del Puigberenguer o de la Talaia– fet que en determina que no desenvolupin un paper d'articulació entre parts de la ciutat, sinó que tenen un paper estrictament de lleure i, en la majoria de casos, esdevenen talaies amb vistes sobre la ciutat.

La categoria de parc central correspon a la proposta del Pla per al creixement del parc de l'Agulla amb una dimensió i unes característiques adequades perquè esdevingui el gran parc central, no de la ciutat de Manresa, sinó del conjunt del sistema urbà del pla de Bages.

Paisatge viari al polígon de la Plana del Pont Nou

Un dels aspectes singulars proposats pel Pla en el sistema de parcs correspon als espais definits com a paisatge viari. La proposta consisteix en la definició d'uns espais que ressegueixen les rondes externes de la ciutat. L'objectiu d'aquests espais és definir un paisatge –topogràfic i de vegetació– homogeni i unitari que acompanyi les rondes de la ciutat, entenent que el paisatge percebut des de la xarxa viària perimetral de la ciutat té un paper destacat en la conformació de la seva imatge externa.

Finalment, cal remarcar un darrer aspecte que plantejava el Pla de l'Espai Públic. La proposta d'integrar la xarxa de recs de la Sèquia existents a la ciutat, a mesura que aquesta es desenvolupa sobre antics espais de regadiu, en la conformació de l'espai públic. Aquesta proposta pretén afegir un valor diferencial a l'espai públic de Manresa respecte al d'altres ciutats, a banda del valor d'increment d'irrigació de la vegetació dels parcs que permetria. En aquests moments podem esmentar que el desenvolupament d'aquesta proposta es troba en fase d'execució en la urbanització de l'avinguda Universitat (rec que alimenta el pont Llarg) i en la zona verda del turó del Berni, als Dolors.

1997

1997-2004

2005

2006-2007

Desenvolupament de l'estructura general de parcs i recorreguts de vianants

EL DESENVOLUPAMENT DE L'ESTRUCTURA DE L'ESPAI PÚBLIC (1997-2008)

Com deia al començament, en el període 1997-2008, els elements executats de l'estructura principal de l'espai públic de la ciutat (xarxa d'espais de vianants i parcs) hauran passat de representar 31 hectàrees l'any 1997 a ser-ne 86 el 2008; és a dir, el 2008 pràcticament s'haurà triplicat la superfície existent el 1997.

Prenent com a referència la data d'aprovació de la darrera revisió del Pla General d'Ordenació Urbana, el 1997, l'estructura principal de l'espai públic ha sofert un procés de transformació i desenvolupament cada cop més accelerat. Així, si el 1997 els elements ja executats de l'estructura principal de parcs i espais per a vianants definida al Pla de l'Espai Públic era de 31 hectàrees, en el període 1998-2004 l'increment de superfície que comportaven els nous elements executats era de 15 hectàrees. En acabar el període 2005-2008, es preveu que quedin executades 40 hectàrees més d'aquesta estructura principal de l'espai públic.

La disposició d'estratègies i instruments com el Pla Director de l'Espai Públic han d'assegurar que aquesta important transformació de l'espai públic de la ciutat no sigui només quantitativa sinó, sobretot, qualitativa.

El fet que l'execució dels elements de l'estructura bàsica de l'espai públic respongui a una estratègia a mitjà i llarg termini, pot provocar que l'execució d'actuacions parcials, que de moment esdevenen segments encara sense continuïtat física, siguin de difícil comprensió si no és en el marc del resultat final que el Pla de l'Espai Públic pretén assolir. Com a exemple d'aquest tipus de situacions, es pot esmentar el passeig executat al Pla Parcial de la Parada, paral·lel al tren, que en el futur es preveu que enllaci amb el parc de l'Agulla. També podem esmentar l'accés al camí de les Aigües –fragment de la futura remodelació de la carretera de Santpedor, que ha de permetre als vianants i a les bicicletes arribar al parc de l'Agulla i més enllà– o els diferents fragments de carril-bicicleta, executats en diferents indrets però que, en aquests moments, encara no estableixen itineraris complets.

Per tant, no només es fan necessàries les grans actuacions d'extensió de la xarxa principal de l'espai públic sinó, també, les actuacions més reduïdes destinades a superar les discontinuïtats.

Passeig cap a l'Agulla al barri de la Parada

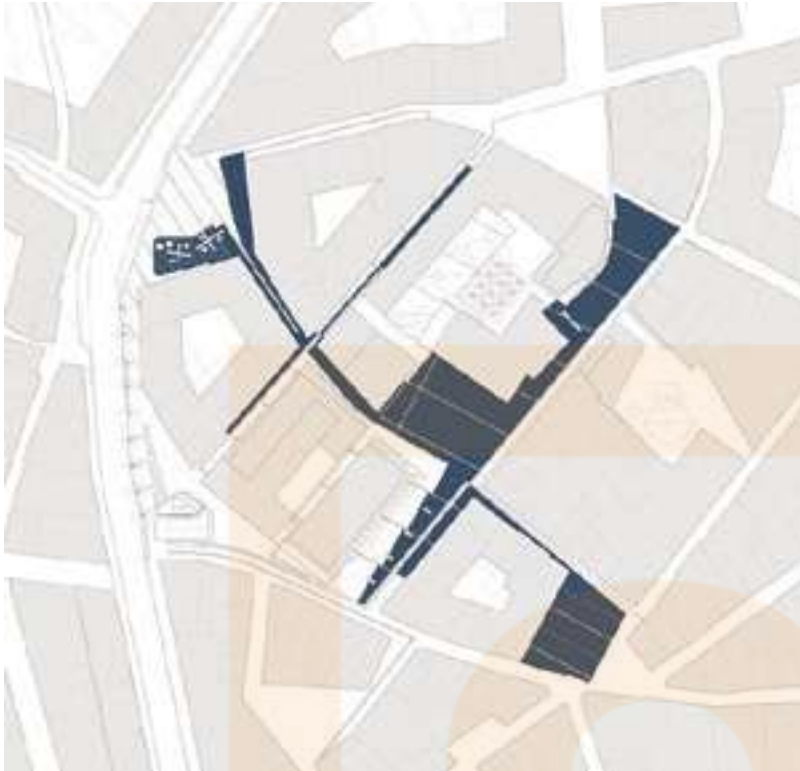
EL CENTRE HISTÒRIC

Ara fa una dotzena d'anys, s'inicià un procés d'intervenció pública destinat a la recuperació del centre històric de la ciutat, fet que es visualitzà amb la creació de l'empresa municipal de rehabilitació. Als darrers anys, les actuacions públiques de transformació i rehabilitació al Nucli Antic s'han anat incrementant. Aquest procés de recuperació s'ha vist accelerat, ara fa ben poc, per l'aportació de recursos econòmics provinents del Pla de Millora de Barris impulsat pel Govern de la Generalitat.

Amb la imminència de l'inici d'aquesta etapa intensa i accelerada de transformació del centre històric –amb intervencions que van des de la renovació del teixit edificat fins a la transformació del conjunt de l'espai públic, passant per la implantació de nous equipaments i infraestructures– es van fixar uns criteris homogenis per a la renovació del conjunt de l'espai públic del Nucli Antic de Manresa. Renovació que passa, per una banda, per la restricció del trànsit rodat, per obtenir un espai agradable i, per l'altra, per la qualitat i la singularitat dels elements i solucions d'urbanització. Aspectes que han d'aportar valor diferencial a l'espai públic d'aquesta part de la ciutat que es pretén revitalitzar.

Plaça Major

Espai públic entre les places de Valldaura i de Gispert

El primer objectiu del procés de transformació de l'espai públic del centre històric és, doncs, la conversió de tot aquest àmbit de la ciutat en un espai per a vianants. En aquest espai, s'hi preveuen àmbits amb regulacions diferents: els que han de formar part de l'ampliació de l'illa de vianants (per tant, amb restricció d'accés rodat en determinades hores) i els que són de prioritat de vianants però en els quals és permès permanentment l'accés rodat de veïns i de vehicles de càrrega i descàrrega. Els carrers inclosos en aquesta darrera categoria fonamentalment són aquells que es preveu que defineixin una sèrie d'anelles, no connectades entre si, que han de fer possible aproximar-se a l'àrea amb més activitat comercial i terciària del centre històric i permetre, d'aquesta manera, uns accessos rodats amb zones de càrrega i descàrrega en l'horari de tancament de l'illa de vianants.

Aquesta transformació funcional del centre històric va acompanyada de la implantació, en el seu perímetre, d'una xarxa d'aparcaments públics de rotació. D'aquests nous aparcaments, dos es troben en fase d'execució: el del carrer Barreres, amb accés des de la muralla de Sant Francesc, i el de la plaça de la Reforma, que comporta una renovació completa de la plaça i l'execució d'uns nous espais públics d'accés al Puigcardener.

Secció del futur projecte d'estació de tren a la plaça de la Reforma

El segon objectiu de la renovació de l'espai públic del Nucli Antic és que esdevingui un espai amb trets unitaris i propis clarament diferenciats de la resta de la ciutat. Es pretén, doncs, que l'espai públic del centre històric acabi tenint una imatge homogènia, diferenciada i singular dins la ciutat. De la mateixa manera que el teixit edificat del Nucli Antic és un àmbit urbà clarament diferenciats, es pretén que l'espai públic reforci aquest fet de manera que el conjunt de places i carrers del centre històric tinguin característiques homogènies i pròpies que en facin un àmbit singular reconeixible dins la ciutat.

Per assegurar aquesta imatge unitària de l'espai públic, s'han establert quins són els elements d'urbanització (paviments, mobiliari i enllumenat) que cal utilitzar en els espais del Nucli Antic. D'altra banda, s'han establert criteris per reforçar la imatge de perímetre del centre històric definint solucions contínues i unitàries de paviments, vorades, rigoles, enllumenat o arbrat.

Un dels elements més destacats en la conformació de la imatge de l'espai públic són els paviments. És per això que –corregint la dispersió de solucions que s'havien anat produint en les actuacions prèvies fetes al centre històric– s'han fixat només tres materials utilitzables en la pavimentació: el granit gris flamejat; lloses de formigó de color negrós; i, el més singular, el formigó blindat amb granit (una versió actualitzada d'un paviment històric de la ciutat, utilitzat els anys 20 i 30 del segle XX, que 80 anys després, encara presenta un comportament excel·lent).

Pel que fa a la resta d'elements d'urbanització (de l'enllumenat al mobiliari), s'ha establert un catàleg reduït d'elements per utilitzar i s'han fixat les característiques comunes que han de reunir; per exemple, que els elements metàl·lics, en general, siguin d'acer cortén.

D'altra banda, pel fet que es preveu una transformació continuada i sistemàtica de bona part del Nucli Antic, ha estat possible plantejar-se projectar l'espai públic, no carrer per carrer o plaça per plaça, sinó per sectors sencers com a element continu. D'aquesta manera és possible reforçar encara més la unitat del conjunt de l'espai públic. En concret, així ha estat en la part oest del Nucli Antic, en l'espai situat entre el carrer d'Alfons XII i la muralla de Sant Francesc. Fruit d'aquest plantejament conjunt, han sorgit els projectes de la plaça Valldaura, dels carrers de la unitat d'actuació Magraner-Mel 1, de la plaça Gispert i dels carrers propers.

ESPAIS PÚBLICS; ESPAIS D'IDENTIFICACIÓ URBANA

L'espai públic, en determinats indrets de la ciutat, convé que vagi més enllà de resoldre adequadament els aspectes funcionals (de mobilitat o de desenvolupament d'activitats de lleure dels ciutadans) i que vagi més enllà, també, d'actuar de suport de la interrelació social. En determinats indrets, cal que l'espai públic ajudi a reforçar la identificació dels ciutadans amb la ciutat en general i amb el seu barri en particular.

L'assoliment d'aquest objectiu passa per reforçar les singularitats del paisatge urbà de Manresa, en uns casos, i per crear-ne de noves, en altres.

En concret, les actuacions de reforç o creació de singularitats en l'espai públic de Manresa les podem agrupar en les estratègies següents:

Plaça de la Bonavista

Nous accessos a la Casa Consistorial

01. Reforçar la presència dels elements monumentals de la ciutat en el paisatge d'alguns espais públics.

Això és evident en les propostes de transformació de la façana sud de la ciutat, en la qual es pretén reforçar la presència i la rotunditat dels grans edificis monumentals afegint-n'hi un de nou –els nous jutjats– i plantejant l'enderroc de les edificacions que distorsionen aquesta façana de la ciutat. A banda, però, de reforçar aquesta imatge potent i identificativa que sempre ha tingut la ciutat, en la Modificació del Pla General que recollia les diferents propostes de transformació de la façana sud es preveia incorporar també aquest paisatge potent i monumental –que gairebé mai no es fa visible des de l'interior del teixit de la ciutat– en la remodelació de l'espai públic del centre històric. En concret, la disposició dels nous jutjats i la remodelació del front edificat al llarg del carrer d'Arbonés permetrà que visions inèdites sobre la Seu enriqueixin l'espai públic de la plaça de Montserrat. Aquesta voluntat d'incorporar el paisatge monumental de la ciutat (de fet els seus elements més identificadors) en la millora de l'espai públic del centre històric també es fa evident en dues altres intervencions: en l'obertura de visuals del carrer de les Escodines cap a la Seu a l'alçada del carrer

Actuacions a la façana sud

de Sant Antoni i en el projecte de nous accessos a la Casa Consistorial. En el primer cas, la modificació del front edificat del carrer principal del barri de les Escodines ha permès incorporar la imatge singular de la xemeneia de la fàbrica del Salt –el passat industrial de la ciutat– sobre la basílica de la Seu –el passat daurat de l'època gòtica de la ciutat– en l'espai estret, llarg i sense cap referència urbana externa dels carrers de les Escodines i Sant Bartomeu. En el segon cas, els nous accessos a la Casa Consistorial es plantejaren, ja des del moment del concurs, com la culminació de l'espai públic de la plaça Major. L'edifici de l'Ajuntament es troba situat al final del recorregut pràcticament horitzontal dels carrers de l'Hospital, de Sobrerroca i plaça Major en un punt en què la topografia cau de cop cap als espais del riu. La implantació d'uns nous accessos a l'edifici per la façana posterior pretén fer visibles unes vistes excepcionals sobre elements singulars de la ciutat (la Seu i la torre de Santa Caterina) i del territori (la muntanya de Montserrat), elements que sempre hi han estat però que la configuració de l'edifici no els feia evidents. Els nous accessos a l'edifici esdevindran, doncs, un espai-mirador d'aquests elements singulars de la ciutat que culminarà l'espai públic de la plaça Major.

02. Integració de la xarxa de recs de la Sèquia en l'espai públic.

La integració de la xarxa de recs de la Sèquia en alguns espais públics de la ciutat, com en el cas de la nova avinguda de la Universitat, ha de permetre, per un costat, incorporar un element patrimonial en l'espai urbà i, per l'altre, singularitzar l'espai públic de Manresa respecte el d'altres ciutats.

03. Creació d'elements innovadors com el "paisatge viari".

La creació d'un paisatge unitari, pel que fa a criteris topogràfics i de vegetació, que acompanyi les rondes de la ciutat generarà una imatge urbana que pretenem que els ciutadans la identifiquin, també, com una imatge particular d'aquesta ciutat. Els trams d'aquesta proposta que es troben en fase de projecte o execució es corresponen amb els trams inclosos al Pla Parcial de la plana del Pont Nou, al polígon industrial dels Dolors i al Pla Parcial dels Trullols 2.

04. Creixement de l'espai singular del parc de l'Agulla.

L'espai singular de l'actual parc de l'Agulla –que des de la seva creació, amb el llac de reserva d'aigua, ha identificat aquesta ciutat–, amb la seva futura ampliació i continuïtat amb els espais lliures territorials, prendria tot el seu sentit com a parc central del sistema urbà del pla de Bages.

05. Recuperar el concepte de jardí a la ciutat.

En una escala menor, a l'escala de barri, ens sembla important crear espais –o recuperar-ne algun de preexistent– en els quals la sensació d'acolliment, verdor, repòs i d'un cert aïllament del brogit urbà siguin determinants. Es pretén que cadascuna d'aquestes intervencions –com l'ampliació del jardí de Casa Caritat, el parc de la plaça de Catalunya, l'ordenació de l'illa de la Bonavista, l'interior d'illa del Pujolet o el jardí de magraners de la plaça Porxada– tinguin una certa singularitat i especificitat de manera que cada barri, cadascun dels jardins, se'l senti com un element diferent i propi.

Els objectius, doncs, que guien l'actuació municipal en l'espai públic pretenen assegurar l'obtenció d'una estructura que relligui eficaçment les diferents parts de la ciutat, que garanteixi les condicions per aprofundir la interrelació social, però que, al mateix temps, alguns dels seus elements –a través de la seva singularitat– ajudin a augmentar el sentiment de pertinença i d'autoestima dels ciutadans pel seu barri, per la seva ciutat.

Jardí de magraners a la plaça Porxada

